

Nr 169.

Av herr **Jespersion m. fl.**, om ändring i de i statsverkspropositionen föreslagna grunder för fördelningen av den kommunerna tillkommande ersättning för mistade andelar i brännvinsförsäljningsmedlen.

Genom beslut av 1913 års Riksdag löstes en fråga, som länge varit föremål för uppmärksamhet, nämligen frågan om det allmännas frigörande i större eller mindre omfattning från dess ekonomiska beroende av från rusdryckshandteringen härflytande medel. Riksdagens beslut föranleddes som bekant av en kungl. proposition, vilken å sin sida anslöt sig till ett förslag i ämnet, utarbetat av den s. k. rusdrycksmedelskommittén. Beslutet, liksom ock Kungl. Maj:ts proposition, gick i huvudsak ut på indragning till statsverket av brännvinsförsäljningsmedlen, och såsom en av förutsättningarna därför angavs i motiveringen, att som gottgörelse för de indragna kommunandelarna av försäljningsmedlen anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor med ingången av år 1915 ökas, så att tillskottet motsvarar nio tiondelar av den kontant utgående minimibegynnelselönen jämte ersättning för samtliga minimiålderstilläggen.

Den höjning av det å riksstaten uppförda förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor, som blev en nödvändig följd av Riksdagens oförmålda beslut, har av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till innevarande års Riksdag närmare angivits, och utredningen därom återfinnes i propositionen rörande åttonde huvudtiteln under punkten 174.

Enligt hittills gällande bestämmelser har statsverket såsom bidrag till avlönande av lärare vid folk- och småskolor lämnat ett årligt anslag, utgörande två tredjedelar av lärarens kontanta minimibegynnelselön samt av minimiålderstilläggen, varjämte staten utjämnat skillnaden mellan ålderstilläggen för manlig och kvinnlig lärare. Det av 1913 års Riksdag

fattade beslutet innebär, som sagt, att statsbidraget skulle ökas från två tredjedelar till nio tiondelar av grundlönen jämte ersättning för samtliga ålderstillägg, varemot den andel av brännvinsmedel, som hittills kommit kommunerna till del, skulle upphöra att utgå.

Riksdagens såväl som Kungl. Maj:ts avsikt har således tydligen varit, att kommunerna genom höjningen av statsbidraget till skolväsendet skulle hållas skadeslösa för den minskning i deras inkomster, som brännvinsmedlens indragning kommer att för dem medföra. Det torde emellertid kunna sättas i fråga, om verkligen alla kommuner genom den nu beslutade förändringen erhålla den avsedda ersättningen. Man bör nämligen härvid erinra sig, att beräkningsgrunden för det ersättningsbelopp, som hädanefter kommer att utgå till kommunerna, är en helt annan än den, som använts för bestämmandet av de belopp, som skola ersättas. Under det att brännvinsmedlen fördelats på kommunerna efter dessas folkmängd, skall ersättningsbeloppet, d. v. s. skillnaden mellan den förut gällande och den nu beslutade procenten av lärarlönerna eller ungefär 27 procent av grundlönerna samt av ålderstilläggen ungefär 22 procent för manliga och 33 procent för kvinnliga lärare utgå liksom det övriga statsbidraget per lärare. Konsekvenserna av detta olika beräknings sätt äro uppenbara. De bliva tydligen, att de kommuner, som på grund av sin ekonomiska styrka förmått att bäst ordna sitt skolväsende, erhålla en avsevärt större andel av ersättningsbeloppet än de fattigare och ekonomiskt mindre bärkraftiga. Antalet lärare i en kommun måste ju stå i rimlig proportion till kommunens förmåga att bära de utgifter, som med nödvändighet följa upprättandet av lärarplatser. Följden härav är, att de mindre väl lottade kommunerna hava jämförelsevis färre lärare, och ett större antal barn kommer alltså där på varje lärare än i de ekonomiskt bättre ställda kommunerna. Huru olika barnantalet per lärare är och huru mycket antalet lärare således proportionsvis växlar på olika ställen, därom bär vår folkskolestatistik vittnesbörd. Enligt de senaste uppgifter i detta hänseende, som stå till buds, utgjorde år 1910 medeltalet lärjungar på varje lärare eller lärarinna på landsbygden 41 och i städerna 37. Skillnaden kan väl synas ringa, men man måste härvid ihågkomma, att siffrorna gälla riket i dess helhet och att således *alla* landskommuner, även de ekonomiskt bäst rustade, så ock köpingar, municipal- och industrisamhällen o. d., här äro inräknade. Huru olika förhållandena inom olika delar av riket äro, framgår däraf, att redan utan fördelning på städer och landsbygd barnantalet pr lärare inom de olika länen växlar mellan 33 och 50. Det är lätt att inse, huru mycket större skillnaden måste vara mellan olika kommuner.

Läraryantalet är som antytt i det hela en mätare på kommunernas ekonomiska bärkraft, och det framgår därför ej minst av de nu anförda siffrorna, att landsbygden i berörda hänseende står betydligt tillbaka för städerna. Detta allmänt kända förhållande framstår ännu tydligare, om man närmare undersöker skattetrycket på landsbygden och i städerna. En god ledning härvid lämnar den statistiska undersökning, som år 1911 slutfördes beträffande landskommunernas och köpingarnas ekonomiska bärkraft. Enligt vad denna undersökning giver vid handen komma på varje invånare i landskommunerna 1,05 och i köpingarna 3,70 bevillningskronor, medan motsvarande antal för städerna är 5,06 bevillningskronor.

Det är härav lätt att förstå, att behovet av ekonomiskt understöd är väsentligt större för landskommunerna i allmänhet och för de fattigare bland dem i synnerhet. Man torde därför kunnat hava rätt att vänta, att kommunerna åtminstone ej skulle vid bestämmandet av grunderna för ersättningens utgående bliva sämre ställda än förut, så mycket mindre som det just är de ogynnsammast lottade, som komma att drabbas mest av den skedda förändringen.

Det har förut framhållits, att det är den använda beräkningsgrunden, som närmast är anledning till den ojämnhet i fördelningen av ersättningsbeloppet, som ovan påpekats. Det enda sättet att återställa den riktiga proportionen mellan städer och landsbygd å den ena sidan och mellan olika landskommuner å den andra är alltså att till grund för beräkningen lägga en princip, som verkat lika för alla och som ej skärper de ekonomiska motsättningarna. En sådan norm finner man i det sätt, varpå kommunernas andelar i brännvinsmedlen hittills beräknats, d. v. s. i proportion efter invånarantalet. Barnantalet i en kommun följer ju i det stora hela folkmängdens variationer, och de ersättningsbelopp, som enligt den nu förordade beräkningsgrunden skulle utgå, komma alltså att direkt anpassas efter de olika behov, som på grund av barnantalets växlingar skulle komma att göra sig gällande i fråga om skolväsendet. Beräkningsgrunden för bestämmandet av det årliga ersättningsbeloppet torde böra bliva föremål för särskild utredning.

Med hänvisning till vad nu anförts få vi hemställa, att Riksdagen ville besluta,

att den kommunerna tillkommande ersättningen för mistade andelar i brännvinsförsäljningsmedlen, i statsverkspropositionen till 1914 års Riksdag beräknad till 4,400,000 kronor, skall, i olikhet med vad i sagda pro-

position föreslås, fördelas å rikets samtliga kommuner i förhållande till deras folkmängd att användas för skolväsendets behov.

Stockholm den 26 januari 1914.

<i>J. P. Jesperson.</i>	<i>Hans Andersson.</i>	<i>E. O. Magnusson.</i>
<i>Pehr Aug. Andersson.</i>	<i>M. N. Johansson.</i>	<i>Emil Bengtsson.</i>
<i>P. Nilsson i Bonarp.</i>	<i>Johan Jönsson.</i>	<i>A. Henrikson, Heberg.</i>
<i>V. Ekerot.</i>	<i>O. H. Svensson.</i>	<i>Carl Lorentzon.</i>
<i>Herman Andersson.</i>	<i>Jöns Jönsson.</i>	
